

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Den Hollantschen Icarvs

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het XVI. Capittel. Verdedinghe vande Roomsch-Catholijcke bewijsen uyt
Schrifture datmen de Heylighen, en Engelen wel mach aenroepen.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71360)

Wat hy dit eens ter handt neme / op die wyse ghe-
lijck ick hier doe / ofte soo hy dit op die maniere niet
en kan doen / maer alleenlijck loopen ab hoc, en ab
hoc, mengheleude alles onder malckanderen / niets
stellende op zijn behoorlijcke oorden / epndelijck / niet
antwoordende achter-holghens van sin tot sin / van
woort tot woort; dat hy dan bekenne berlegen te zijn /
ende dupren sijn macht te zijn / 't ghene ick hier tot
noech toe hebbe gedaen / en tot het eynde deses boecks
sal doen / en dat hy alsdan de sake gantschelijckelijck
overt-ghene / ofte aen de Professeurs van Leyden, ofte
aen dien grooten triumph-roeper Antonius Hulsius.

HET XVI. CAPITTEL.

Verdedinghe vande Roomsche-Ca-
tholijcke bewijzen uyt Schrifture
datmen de Heylighen, en Engelen
wel mach aenroepen.

Peenius.

Datmen de Heylighen wel mach aenroepen tracht *Corn.*
Hazart te bewijzen. 1. uyt *Job. 5. 5. Roept, of daer jemant*
23 die u antwoorde, en keert u tot jemandt van den Heylighen:
T weck hy meynt versterckt te worden met dese woorden
Jobs Cap. 33. 23. Iffer een Enghel voor hem sprekende, een uyt
lijent, soo sal hy hem ghenadigh zijn, &c. De wijle hy niet
necens voortbrenght over dese plaetse, maer het oude van
zaden hem voor-ghespelt, soo siet hem wederlegh *Cap.*
11. argument. 3. en 4.

Antw. Dat den *Leser* hy naesiet hier in't hooz-
gacnde / hoe ick dese twee plaetsen teghen *Peenius* heb-
be verdedicht / en vast ghestelt.

Peenius Pag. 246. Zijn tweede bewijs is 1. *Timoth. 5. 21.*
Ik betuyghe voor Godt, ende den Heere Iesu Christo, ende de uyt-
verkorene Engelen, dat ghy dese dinghen onderhoust: Vraghe nu,
Z 5 seght

seght hy: of dese betuyginghe wel heeft kunnen gheschieden sonder aenroepinghe? Pag. 53.

Antw. **Wat seght ghy op dese braeghe?** heeft dit wel kunnen gheschieden / dat Paulus hoor den Engheleu betuyghde / sonder de selbe te aenroepen?

Peenius. Wy segghen dat jae, soo wel als Moyses Deut. 4. 26. ende Cap. 30. v. 19. Hemel, ende aerde heeft kunnen tot ghetuyghen roepen teghen Jsrael, sonder dat hy nochtans alle hemelsche, ende aerdsche Creaturen heeft aenghetopen. Ghelijck Moyses daer niet en heeft ghesworen, ende eenighe Religie den Creaturen heeft bewesen: maer doet die maniere van spreken den Israeliten ghesocht aendachtigher te maecten, teghen welcken andersins in Gods oordeel alle Creaturen ghetuyghenisse souden gheven: alsoo ist dat Paulus hier in sijne vermaninghe een sware, ende schrickelijcke betuyginghe ghebruycct, beroepende op God den Vader, op si nen Sone Jesum Christum, ende op de uyverkonckte Engheleu selfs, de welcke alle aenschouwers zijn van onse handelinghen, om Timotheus, soo veel te sorghvuldigher te maken in sijne bedieninghe, wat bewijs is hier nu voort de aenroepinghe der Heylighen?

Antw. **Wat sal ick u segghen wat bewijs hier is van de aenroepinghe der Heylighen:** wilt ghy klaarder / ende sekerder bewijs / als de bemerckinghen ende aentreckeninghen van uwen eyghen Bybel, die seght dat Paulus hier eenen eedt heeft ghedaen (want uwen Bybel beroept sich op Rom. 19. ende 9. 1.) dat Paulus eenen eedt doet / ende seght noch meer / dat eedt-sweeringe een soorte van aenroepinghe is, soo volghet dan upt uwen eyghen Bybel, dat Paulus hier sweren de by den Engheleu / de selbe heeft aengheroepen: kan ick hondigher bewijs ho byenghen / als uwen eyghen wapenen stellen teghen u? Overuleser / of Moyses Deut. 4. 26. ghesworen heeft / of niet / ick en hebbe my dat niet aen te trecken: want of Moyses ghesworen heeft / of niet / 't is my seker dat Paulus hier ghesworen heeft / dat in der ghy my selfs tot stemmen / ofte ghy moet de aentreckeninghen / ende bemerckinghen van uwen eyghen Bybel betuyghen.

Peenius. Wy antwoorden, dat *Paulus* hier niet door de Enghelen heeft ghesworen.

Antw. Bekent dan / dat ghy met de aen-teecken-ingen/ende verklaringhen van uwen Bybel niet te doen hebt.

Peenius. Dat en moeste niet soo slechts daer heen ghestelt, maer behoorlijk bewesen werden.

Antw. Wypnt Peenius dan dat alle menschen blint sijn / en mijne bewijzen / die ick ditsaengaende ghestelt hebbe in mijn V. storie van Roomen Pag. 53. en 54. niet en konnen naesien / en lesen ? Hy bzaeght naer bewijzen / om dat hy mijne bewijzen in wettighe sojme ghestelt / ende ghetrocken upt sijnen Bybel, niet en kan wederlegghen in sojme.

Hy bzaeght nae't gene plat voor sijnen neus licht / maer dit bzaeghen en is niet anders / als te segghen / ick en wil die bewijzen niet sien / om dat ick de selve niet beantwoozden en kan.

Peenius Betuyghen volghens Schrifture, is niet een maniere van Religieuse aenroepinghe, ende sijne Partije heeft nergens bekend, dat 't is eene maniere van eedt-sweiringhe. Onsen man is stout in't aensegghen, 't welck wel gheschiet op sijn Jesuys, nae de maniere van een politijck officier, maer niet betaemelijk voor een Ecclesiastijck.

Antw. Wat titels sal my Peenius noch ten lesten al gheben? Hy heeft my bereert met den titel van aerdworm, han troetz, en ydel mensch, van boose dienstknecht, van onbeschaemt, van godloos, nu van een stout Jesuys, en wat meer? Indien ick dan hier Peenius somwijlen wat straffer aengaen / wie heeft my daer toe hedwonghen als hy?

An dan / om dese upt-roepinghe ober te slaen: ghy seght / dat betuyghen volghens Schrifture niet en is een maniere van Religieuse aenroepinghe; dat en heb ick oock niet gheseyt / maer ick hebbe gheseyt upt uwen eyghen Bybel, ende Schrifture / dat sweiren, is een soorte van aenroepinghe, en dat betuyghen is / een maniere van eedt-sweiringhe: en hebbe mijn argument aldus dooz-ghestelt: Sweiren is eene soorte van aenroepinghe. 2. Cor. 1. 23. En aenroepinghe is

is

is een werck van Religie: Du Paulus, ghelijck partye bekennt / heeft hier gheswozen / soo heeft hy dan aengheroeopen / ende aenroepende / ghedaen een werck van Religie/ergoReligieuslyck aengeropen.

Ghy seght Partye en heeft nergens bekennt, dat hier is eene maniere van eedt-sweiringhe.

Ick toone dat sae: Den Dordrechtschen Bijbel, op dese selbe plaetse / dat is 1. Timoth. 5. 21. wijst ons op den kant aen / segt verscheyden Schryftuer-plaetsen / daermen handelt van eedt-sweiringhe, ende op 1. Cor. 1. 23. daer Paulus wederom een Eedt doet / sent de boozesepde Bybel N. 49. ons wederom tot de boozesepde Schryftuer-plaetsen: Dese aentwysinghe en kan om gheen andere reden wesen / dan om te toonen dat dat Paulus 1. Timoth. 5. 21. spreekt / gelijck hy doet / op die andere segt verscheyden Schryftuer-plaetsen / daer doet hy eenen Eedt / soo utwen eygen Bijbel bekennt / ergo hier oock.

Dat utwen Bijbel bekennt / dat Paulus op die aengewesene Schryftuer-plaetsen sweirt / oft eenen eedt doet / toone ick nu de eyghen woorden banden Bijbel.

Voor eerst Rom. 1. 9. en heeft hy hier ober gheene bermerkinghe ghestelt / maer sent ons tot Rom. 9. 1. laet ons dan sien wat hier ghestelt wort booz een verklaringhe. Dit is, seyt hy / een maniere van Eedt-sweiringhe, die de Schrifture in saken van ghewichte meer ghebruyckt. Nu / om wederom te toonen dat dese verklaringhe past op Rom. 1. 9. soo sent hy ons / op den kant / wederom derwaerts.

Ten tweeden. 2. Corinth. 1. 23. Dit is een rechte wijze van eenen waren eedt, die de Apostel, daerom hier by voeght om dat'er seer veel aengelegen was, dat sijn woort niet voor onvast, en soude ghehouden worden. Om nu wederom te toonen / dat dese verklaringhe past op de Schryftuerplaetse die wy nu booz hebben / en waer van de questie hier is / te weten / 1. Timoth. 5. 21. soo sent hy ons derwaerts.

Tenderden. 2. Cor. 11. 31. Dit is, seght hy / een wijze van eedt-sweiren, ofte aenroepinghe Godts tot ghetuyghe, ende sent

sent ons tot 2. Cor. 1. 23. maer op die plaetse sent hy ons tot 1. Timoth. 5. 21. Ergo hy wilt seggen dat dese sijne verklaringhe van Eedt-sweiren, en aenroepen, oock past op 1. Timoth. 5. 21. verholgens / dat Paulus daer eben sweirt, ende aenroept als hier.

Ten vierden. *Galat. 1. 20.* Dit is, seght den Bijbel, eene wijse van eedt-sweiren, met de welke den Apostel noodigh gheacht heeft die te bevestighen om de ghewichtigheyt der sake.

Ten vijfden. *Philip. 1. 8.* seght hy wederom: Dit is een wijse van eedt-sweiren, ende sent ons noch eens tot 1. Timoth. 5. 21. soo past dan dese verklaringe mede / op die plaetse / die wy nu booz hebben.

Ten selden. *1. Thessal. 2. 5.* sent den Bijbel ons wederom tot alle de boozgaende Schrifruer-plaetsen / om te toonen / dat Paulus hier sweirt / ghelijck hy elders doet.

Peenius. pag. 248. Maer wie heeft aen Hazart gheopenbaert, dat die ses Schrifruer-plaetsen op den kant van onsen Bijbel tot dien eynde aenghetoghen sijn, om ons aen te wijzen, dat Paulus hier oock eenen eedt doet?

Antw. Wat openbaringhe isser van noode / wanneer de sake haer selven uytwijst? want uytzuckelijck te segghen op dyp ofte vier verschapden plaetsen / dat Paulus daer sweirt, oft eenen Eedt doet, ende daer hy te seggen siet 1. Timoth. 5. 21. is dit niet te seggen / dese verklaringhe van sweiren, en eedt doen, past mede op 1. Timoth. 5. 21. ende oversulck ghelijck Paulus daer sweirt / en eedt doet / soo doet hy hier oock?

Peenius. Waer heeft sijne partye in desen, die haer ooghemerck te zijn, verklaert.

Antw. Waer? op den kant van den Dordrechtchen Bijbel, als hy ons van die plaetsen / daer Paulus sweirt / ende eedt doet / sent tot 1. Timoth. 5. 21.

Peenius. Soude hy niet voorlichtigher ghedaen hebben, ende de antwoorde van sijn partije uytghewacht?

Antw. Laet ons die antwoorde nu hooren / want sijn heb'er nu dyp jaren en half naer gewacht.

Peenius. Sijne partye kan daermede voorgelat hebben, niet de selve

selve *phrasologie*, ofte *maniere van spreken* uyt te drucken, gelyck hy wil *Pag. 53.* maer simpli, ck aen te wijfen, dat Paulus meermal in gewichtighe sake, hooghe, en dierbare protestation als van eedt- sweiren, betuyginghe, en anderlinghe bruyckt heeft, ghelijck in die aeng-toghene plaetsen. op den kant van onsen Bijbel te kennen gegheven wert, sonder haer oogmerck in desen te misduyden tot voorstant van sijn eygen dwalinghe.

Antw. **I**s dit de antwoorde / nae de welcke ick uyt saeren en half hebbe ghewacht? **D**u toone ick / dat dese antwoorde niet bestaen en kan.

Voor eerst, ick en braghe niet / wat mijne partij K A N segghen, maer watse inder daet seggt / ende wat haer eygen woorden uytbrenghen.

Ten tweeden dan / op alle de boozsepde Schryfften-plaetsen / seggt den Bijbel dat Paulus sweirt, ofte Eedt doet, dat moet ghy bekennen; ende hy seggt / dat Paulus dit doet in ghewichtighe saken, dat en hoort ghy niet loochenen / ende hy seggt / dat de Schryf- ure die maniere van eedtsweiringhe in saken van gewichtighe meer gebuyckt: op al dit / wijst hy ons op. *1. Timoth. 5. 21.* sonder ghewagh te maken van andere hooghe protestation: soo volghet dan uyt sijn eygen woorden / en aentwijfinghen / dat Paulus *1. Timoth. 5. 21.* sweirt ofte eedt doet, ghelijck hy doet op die andere plaetsen: of ghy nu / met eenen krommen vrayden Bijbel wilt verschoonen / dat en kan u niet baten / ten zy dat ghy uyt sijn eygen woorden / ende aentwijfinghen toont / dat het soo is / als ghy seggt / ghelijck ick nu getoont hebbe het contrarie.

Doch nu niet te breiden wesende met de aentwijfinghen van uwen Bijbel, ick spreke uwen *Text selde aen / ende daer uyt bewijse ick dat Paulus 1. Timoth. 5. 21.* eenen Eedt doet, ghelijck hy elders ghebaen heeft.

Ick braghe / offer eenigh onderschept is / tusschen dese manieren van spreken: Ick betuyghe inden Heere Ick ghetuyghe voor Godt, ick betuyghe voor Godt, oft niet? Seght ghy dat ja: soo moet ghy my dit onderschept toonen / want de woorden en gheden 't niet uyt: Want wat verscheil isser in dese woorden

den: Ick betuyghe inden Heere, ende ick betuyghe voor Godt? ofte / ick gh'tuyghe voor Godt, ende betuyghe voor Godt? Seght ghy het een is sweiren, het ander hooghe protestatie: Hoc ipsum queritur, ende soo ist petio principij, want dan moetmen wederom vraghen / waerom dat het een / eedt sweiringhe, is / en 't ander maer protestatie, aenghesien dat tusschen dese woorden g'tuyghen, en betuyghen, tusschen in den Heere, ende voor Godt, niemant eenigh verschil sal sien / als die het daer niet ghetwelt wilt upt. verffen / om sijnne opinie niet af te gaen. Immers de aentwysinghe van dit onderschept / soo daer eenigh is / sal ick / indien Godt my het leven gheeft / noch gheerne dyp laten en half verwachten. Indtendet gheen onderschept is / soo ist dan seker / upt uwen eygen Text dat Paulus 1. *Timoth* 5. 21. eenen Eedt heeft gedaen: dit toone ick aldus.

Galat 1. 20. seght Paulus: Ick ghetuyghe voor Godt, dit is seght uwen Bybel N. 16. een wijze van eedt-sweiringe: Indtendet dan gheen verschil en is tusschen ick ghetuyghe voor Godt, ende ick betuyge voor Godt, soo heeft dan Paulus seggende aen Timotheus: Ick betuyghe voor Godt: ehen eenen Eedt gedaen / als seggende aen de Galaten: Ick ghetuyghe voor Godt: Want hier / seght uwen Bijbel dat hy ghestwozen heeft / ergo daer doek.

Doorders: *Ephes* 4. 17. seght Paulus: Ick betuyghe in den Heere, ende hier sent ons uwen Bybel op *Rom*. 1. 9. daer Paulus blycken twijffel ghestwozen heeft; Indtendet het dan al een dinghen is: Ick betuyge in den Heere, ende ick betuyge voor Godt, soo heeft Paulus soo wel eenen Eedt gedaen 1 *Timoth* 5. 21. seggende: Ick betuyghe voor Godt, als hy gedaen heeft *Eph* 4. 17. seggende: Ick betuyghe inden Heere.

Dit blijkt noch meer upt andere plaetsen van uwen Text: Namelijck *Galat* 5. 3. daer Paulus seght: Ick betuyghe eenen jehelicken mensche, die hem laet besnijden, dat hy een schuldenaer is, de gheheele Wet te doen. Hier spreekt Paulus van eene ghewichtighe sake / te weten dat Christus aen de ghene / die haer lieren besnijden

den niet nut was / hier op doet hy dese hooghe protestatie / dat de ghene / die haer laten besnijden den vloeck onderworpen sijn *Deut. 27. 26.* soo ulven Bijbel aenteekent.

Wederom seght Paulus *1. Thessal. 2. 11.* Ghy weet hoe wy een jeghelyck van u, als een Vader sijne Kinderen, vermaenden, ende vertroosteden, ende betuyghden, dat gy loot wandelen weerdelijck Gode.

Hier kont ghy nu sien / wanneer dat Paulus, ghy brypckende / dit woordken (Betuyghen) staert / en wanneer dat hy maer hooghe / ende dierbare protestatien doet : Als hy protestatien doet / dan en seght hy niet : Ick betuyghe in den Heere, of ick getuyghe voor Godt, of ick betuyghe voor Godt, maer simpelich / ick betuyghe u, oft een jeghelijck mensch : Maer *1. Timoth. 5. 21.* en seght hy niet aen Timotheus : Ick betuyghe u, daer-en-boven hy boeght'er hy : voor Godt, gelijck *Eph. 4. 17.* doet daer hy sweirt / soo blijkt dan uyt alle die Schryfuer-plaetsen samen gheboeght dat Paulus *1. Timoth. 5. 21.* niet alleenlijck hooghe protestatie, maer inder daet / eenen Eedt doet.

Toont ghy nu eens / uyt bescheyden Schryfuer-plaetsen / namelijk vanden H. Paulus, uyt welckere maniere van spreken / uyt het namelijk moeten haelen / (ghelijck ick hier hebbe gedaen) dat Paulus niet en sweirt, maer alleen protesteert, ofte besweirt, gelijck ghy hem sonder pzeube / wilt toeschrijven.

Peenius pag. 247. Ludov. Soto-major, ontkent in sijne *Comm.* over dese plaetse dat Paulus hier een Eedt doet, segghende, dat hy dit betuygen Pauli liever heeft te noemen, een besweiringhe, als een Eedt-sweiringhe &c.

Antw. Ick en braghe niet naer 't gheboelen van een besouder schryver / ghelijck Soto major is, maer ick berepsehe bewijzen uyt de Schryfure / ende die namelijk / de welke ghetrocken worden uyt de maniere van spreken / in de brieven Pauli ghebruyckelijck : Uyt dese selve maniere heb ick gheroomt dat hy een Eedt ghedaen heeft / thoont my nu contrarie uyt Paulo ; daer-en-boven toont my het onderschept dat'er is tusschen : ick betuyghe voor Godt, ende

ick ghetuyghe voor Godt: **H**out ghy gheen van beyde
doen / soa moet al onpartijdigh verstant vommessen /
dat ick hier het voordeel hebbe. **J**udien gy het hout
doen / ick hebbe recht om dat van u te bereytschen.

Dit schien sult ghy ghebruycken de redenen van
Soto-Major, en segghen: Eenen Eedt is eygentlyck waer
door jemant Godt tot ghetuyghe aenroepende, bevesticht
dat hy de waerheyte leert, ofte belooft dat hy jet doen sal;
der halven een eygentlyck soo gheseghden Eedt, dient om te
bevestighen en Ghelooven.

Der halven dat dit most bewesen worden upt de
Schryfture / soo ghebruycke ick dit sven-wel tot mijn
voordeel / om te toonen dat Paulus 1. *Timoth. 5. 21.* waer-
lijck sweert.

Ten eersien / Soto-Major seght / datmen inden wa-
ren Eedt: Godt moet nemen tot ghetuyghe, Paulus doet
dat ghelijck utwen Bybel bekent in de bemerckinghe
op 1. *Timoth. 4. 1. N. 1.* **D**aer hy dese woorzen:

ick betuyghe voor Godt, alsoo verklarert: Ick neme
Godt tot ghetuyghe.

Ten ty eeden. bereytscht Soto-Major, in eenen waren
eedt / dat'er jet bevesticht worde; dat doet Paulus hier-
mede / want utwen Bybel op de hoorsse de plaetse be-
kent / dat Paulus hier Timotheum Ernstlyck vermaent,
dese sijne vermaeninghe bevesticht hy met het gheruy-
genisse Godts / ende toont datse van Timotheus noot-
sakeelijck moet aengenomen worden / als vast / ende
waerachtigh.

Ten derden, bereytscht Soto-Major tot eenen waren
eedt / datmen jet Gheloove: **D**it is oock klaer in de
woorzen Pauli, want seggende dat hy Godt tot getuy-
ghe neemt, die de levende, en doode sal oordeelen, soa wilt
hy dat Timotheus Geloove, dat hy in't **G**ordeel Godts
sal rekeninghe gheben / indien hy bedinghen niet en
onderhout / die hem toe betrouwt / ende belast sijn.

Bereytscht ghy nu noch meer tot eenen waren
eedt / ofte niet? soo niet? soo bekennt dan / dat Paulus
1. *Timoth. 5. 21.* eenen Eedt heeft ghedaen / want hy
neemt daer Godt tot ghetuyghe, hy bevesticht sijne ver-
maninghe, ende wilt dat Timotheus Gheloove dat hy in
1. *Timoth. 5. 21.*

't leste Doordeel sal rekenſchap geben / indien hy niet onderhout / 't gene hem belaft iſ? berepſcht gy noch ſet meer / ſoo moet ghy het ſegghen.

Seght ghy / dat tot eenen waren edt / noch berepſcht wozt / eene belofte. Ick toone dat dit niet nootſakelijck iſ; want ghy moet wy bekennen dat Paulus Rom. 1. 9. eenen waren Edt doet / ende nochtang daer en belooft hy niet / blijckt dan wtz Schizture dat tot eenen waren Edt / gheen belofte berepſcht wozt.

Du dat Paulus daer niet en belooft / blijckt wtz ſijne eppen woorden : Godt is mijn ghetuyghe, ſept hy welcken ick diene in mijnen Gheest, in het Evangelium ſijn Soons, hoe ick ſonder nalaten uwer gedeencke altyt in mijne ghebeden biddende. Item Rom. 9. 1. Ick ſegge de waerheyt in Christo, ick en lieghe niet, dat het my een groot droefheyt ende mijn herte een gheduerighe ſmerte iſ, dat bekendt opentlijck utwen Bybel N. 3. dat Paulus ſwerende ende nochtang hy en belooft niet / ſoo en iſ de belofte niet nootſakelijck tot eenen waren Edt; hoor wtz dan Paulus 1. Timoth. 5. 21. niet en belooft / ſoo iſ nochtang / volgens Schizture / dat hy daerom niet en laet eenen Edt te doen.

Ten anderen / wie iſſer opt ghetweeft van de gheleerde / die niet onderſchept ghemaect en heeft / wiſſen ſchen juramentum promiſſorium, ende aſſertorium? dat iſ / tuſſchen eenen Edt met den welcken men ſet belooft / en tuſſchen eenen Edt met den welcken men ſet bebeſtight? ſchoon dan Paulus niet en belooft nochtang hy bebeſtight ſet / dat hy van Timotheus wiſt aenghenomen hebben / ende ghelooft hebben / ſoo nu betwefen iſ; dien-volgens blijft baſt tegen alle ick utwe redenen / die ghy boozgheſtelt hebt / ofte ſouen konnen boozſtellen / dat Paulus 1. Timoth. 5. 21. eenen waren Edt heeft gedaen : Ende alſoo blijben alle mijne redenen mede baſt / die ick gheſtelt hebbe in mijne Victorie pag. 53. 54. vooz het aenroepen der Ghelen.

Peenius. pag. 248. Het derde bewijs van Hazart is. Apoc. 1. 4. waer op ſiet onſe antwoorde Cap. 11. Argum. 5. alwaer

Wij hebben ghehoort niet alleen het verscheyden ghevoelen
 len van de Paus- ghesinde onder malkanderen over dese *seven*
gheesten, maer hoe vele Schrijvers met ons daer door verstaen
 den *H. Gheest*, alsoo ghedenomineert van sijne gaven, tegen
 welken sich Corn. Hazart kantet.

Antw. Ghelijck ick mijne Victorie van Romem ghe-
 fondeert hebbe/ alleen op de Schzifture / soo berep-
 sche ick met recht van *D. U.* bewijzen alleen upt de
 Schzifture / dat dooz de *seven* geesten *Apoc. 1. 4* verstaen
 wordt den *H. Gheest* : ofte wel / indien ghy dese uwe
 opinie wilt fondeeren op het segghen van de *Schzif-
 berg* / die ghy *Cap. 11. argt. 5.* tot u hoordeel hebt hoor-
 gest / soo beken dan / dat die hoorsegde *Schzifberg*
 enen reghel des *Gheloofs* konnen wesen / sonder
 Schzifture / want dan sullen wy 't veldt behoudan
 angaende de traditie : Wilt ghy dit niet bekennen ?
 soo brengh my dan bewijzen upt de Schzifture / dat
 dooz de *seven* geesten verstaen moet worden den *H.*
Gheest, en dan sullen u die hoornoemde *Schzifberg*
 dienen tot bevestinghe van die opinie.

Peenius. pag. 249. Hy seght Pag. 57. Partye en kan
 niet een Schrifuer-plaetse by-brenghen, daer den
H. Gheest ghenoecht wordt *Seven-gheesten*.

Antw. Indien ick de waerhepdt niet en segge / soo
 brengh my dan eene Schrifuer-plaetse hoor.

Peenius *Apoc. 3. 1.* Wordt door de *Seven-gheesten*
 den *H. Gheest* verstaen.

Antw. Dat moet bewesen worden / want ick hoor-
 te wel dat de Schzifture hier spreckt van *Seven-ghee-
 sten*, maer en kan niet binden / noch en sie de minste
 reden niet / waerom hier dooz die *Seven-gheesten*, den
H. Gheest moet verstaen worden : Ghy moest my een
 Schrifuer-plaetse hoor seiten / daer de Schzifture
 seght / hoe-wel niet met upghedruckte woorzen /
 Die *Seven-gheesten* zijn den *H. Gheest*, ten minsten ergens
 te kennen ghebe / dat dit soo moet verstaen worden :
 dit en doet sy nergens / oer sulckz ick loochene dat
Apoc. 3. 1. door de *Seven-gheesten* verstaen wordt den
H. Gheest.

Peenius. Hy wordt daer door verstaen, ghelyck in de voorighe plaetse Cap. 1. 4. daer heet H. Gheest noch een Schrifruer. plaetse, al waer de H. Gheest ghenaemt wordt Seven. gheesten.

Antw. Wat wilt ghy dan de plaetse Apoc. 3. 1. verstaen? Klaert/ ende up: ghelept hebben dooz Apoc. 1. 4. of contrarie? Hoe dat ghy het neemt / 't is Apoc. 1. 4. dooz Apoc. 3. 1. ghy wilt ene onseker/ ende duplere plaetse verstaen dooz een ander/ die even onseker/ en dupler is; ick loochene dat in beyde die Schrifruer. plaetsen dooz Seven. gheesten verstaen wordt den H. Gheest; niet in de eerste / want dat en hebt ghy noch niet soo vast ghestelt/ of ick hebbe uwer redenen wederleedt/ en hier noch sal doen: niet in de tweede/ om dat hier noch min schynbaerheyt is / als in de eerste/ ende om dat ghy dat enckelijck affirmeert/ sonder eenighe pzeuben/ behalven dat ghy my sendt Apoc. 1. 4. van welke plaetse men hier dispuereert: in der voeghen dat ghy dooz u bewijs neemt de quessie selve. Nu segghe ick dan noch eens / dat Partye niet een Schrifruer. plaetse en kan by. setten/ om ter hooren/ dat dooz de Seven. gheesten verstaen moet worden den H. Gheest. Wy ter contrarien brengen soo veel Schrifruer. plaetsen voort / daer ghewaght wordt ghemaect van Seven. gheesten, als Apoc. 8. 2. Cap. 11. 1. Cap. 16. 1. Cap. 3. 1. Cap. 17. 1. Tobia 12. 15.

Peenius. Dit is onwacheydt, in alle die gheciteerde plaetsen wordt ghewaght van seven Engghelen, en niet van seven gheesten.

Antw. Wel hoe/ zijn dan niet alle de Engghelen gheesten? 't is byten twiffel; volgt dan/ wanneer men van Engghelen spreekt/ dat men van gheesten spreekt/ eben ghelyck als men spreekt van menschen, dan spreekt men nootsakelijck van redelijke dieren, om dat de menschen nootsakelijck redelijke dieren zijn/ ghelyck de Engghelen nootsakelijck gheesten zijn.

Peenius. Meester Cornelis en is niet machtigh te bewijsen, dat het woordt, gheesten, in dese openbaer-

baeringe ergens van de Engelen wordt gebruyckt.

Antw. En meester Daniel en is niet machtrigh/ niet alleen wpt de openbaeringhe Joannis, maer oock niet wpt de heele Schrifsture te rhoonen/ dat den H. Gheest Seven-gheesten wordt ghenoeemt: waerom moet ick jopst wpt het Boeck der openbaeringhe rhoonen dat het woort geesten van de Engelen wordt ghebruyckt? Is het niet ghenoech dat ick dit kan bethoonen wpt andere Schrifstuer-plaetsen? ofte zijn de andere Schrifstuer-boecken by u van mindere auctoriteyt/ dan het Boeck der openbaeringhe Joannis? David noemt de Enghelen gheesten *Psal. 103. 4* Alsoo doet oock den H. Apostel Paulus *Hebr. 1. 7. ende 14.* Bzencht nu eens maer eene soo klaere Schrifstuer-plaetse / daer den H. Gheest wordt ghenoeemt Seven-gheesten: Koudt ghy niet: son heb ick dan van mijnen kant fondament in Schrifsture om te segghen dat dooz de seven gheesten Engelen worden verstaen/ 't welck ghy niet en hebt om te bewijfen dat den H. Gheest daer dooz moet verstaen worden. Doeght hier nu by/ dat in het Boeck der openbaeringhe meermael gheuwagh wordt ghemact van seven Enghelen, soo is mijn fondament dieg te vaster / dat dooz die seven gheesten moeten verstaen worden die seven Engelen, de welke metter daer geesten zijn: 't welck ghy niet en koudt rhoonen van den H. Gheest, noch wpt het Boeck der openbaeringe/ noch wpt eenighe ander Schrifstuer-plaetse/ te weten/ dat den H. Gheest ergens seven geesten ghenoeemt wort: ende soo siet ghy/ dat ghy dieg-aengaende/ gantsch hee voor byster zijt.

Peenius. Dat Hazart seght pag 58. *Daer is weynigh aen gheleghen, of sy Enghelen ghenoeemt worden, of geesten, want de Schrifstuer neemt dit al voor een ding,* dat is enckel bedriegherye.

Antw. **Waarom toech?**

Peenius. Wy weten wel dat de Enghelen in de heylighe Schrift oock met de name van gheesten beken staen, ghelijck daer toe seer wel van hen toegebracht werden *Psal. 104. 4. ende Hebr. 1. 7.* maer dat de Schrifsture het woort, gheesten, ende Enghelen,

len, al voor een dinghen soude nemen, is wel so, wanneer van den Engelen wordt ghesproken, doch in't ghemeyn is't openbaer valsch.

Antw. Ick vraghe of dese dooz stellinghe valsch is? Alle Engelen zijn gheesten?

Peenius. Salomon in sijnen Prediker Cap. 12. 7. en sprack van gheen Enghel, doen hy seyde: *Het stof keert weder tot d'aerde, ende de gheest tot Godt.* Nocht oock Christus Jesus, doen hy seyde Luc. 23. 46. *Vader in uwe handen beveele ick mijnen gheest.* Soo werdt Godt gheleghet de vader der gheesten Heb. 12. 9. alwaer doot die gheesten gheen Engelen verstaen worden.

Antw. Men vraght niet/ of alle gheesten Engelen zijn/ dat is seker dat neen: maer men vraght of alle Engelen gheesten zijn: dat is bukten alle twijffel soo segghe ick dat dit mijn argument vals staet: Joannes spreekt meermael van seven Engelen. *colle Apoc. 1. 4. ende 3. 1.* spreekt hy van seven gheesten: nu de Engelen (ghelyck blyckt upt Schrifture) zijn gheesten; wanneer hy dan in dat Boeck / daer hy meermael handelt van seven Engelen, spreekt van seven gheesten, daer dooz verstaet hy / die seven Engelen. Doch ghy seght / dat men dooz de gheesten oock verstaen kan de zielen der menschen, 't Is waer: maer wanneer ghy upt Schrifture bewisen sult hebben dat men daer mermael spreekt van seven zielen der menschen, ghelyck Joannes in't Boeck der openbaringhe spreekt van seven Engelen, dan sullen wy naer uwe dese tegenstellinghe eens beginnen te lopen: ofte immers brenghet soo veel te weghe / dat ghy upt Schrifture bewijst / dat men dooz seven gheesten kan den H. Gheest verstaen / ghelyck ick / d'ene Schrifture hy de andere voeghende / nu gherhoort hebbe / dat men daer dooz kan verstaen de seven Engelen, van de welke Joannes tot acht-mael of negen-mael toe ghewagh maect: ende om dit te doen / soo moet ghy upt Schrifture bewijzen / dat den H. Gheest erghens ghenoeint wordt seven gheesten, ghy

Ick tek uyt Schrifture bewijse / dat de Enghelen gheesten gheuoemt worden / en metter daedt zijn.

Peenius. pag. 250. Derhalven roemt hy te vergeefs, alshy seght pag. 58. *W' hebben dan uyt Schrifture dat Ioannes hier spreekt, niet van den H. Gheest, maer van gheschapien Enghelen.* Jac het reghendeel hebben wy hier vooren ghehoort uyt de Schrifture, dat Joannes hier niet en spreekt van gheschapien Engelen, maer van den H. Gheest.

Antw. Ick en roeme my niet te bergheefs: want het tegendeel en hebt ghy noyt ghetuoont uyt Schrifture / om dat ghy niet een Schrifstuer en hebt byghebracht / daer den H. Gheest gheuoemt wordt ^{seven gheesten.} want uwe twee Schrifstuer-plaetsen / namelijk Apoc. 1. 4. ende 3. 1. en zyn gheene bewijzen / maer de questie selue / ende daerom loochene ick noch eens / dat in dese twee Schrifstuer-plaetsen door seven gheesten berstaen wordt den H. Gheest.

Peenius. Van wat ghevoelen oock sommige van onse uytleggheers over dese plaetse gheweest zijn, soo en hebben nochtans gheen van allen gheleert, dat hier een fundament soude gheleght zijn voor die superstitieuse ghebeden der Paus-ghesinde, waer door sy den Heylighen, en gheschapien Enghelen bidden, ende aenroepen.

Antw. Dat en vzaeght-men hier niet / want die moet de slot reden wesen: men vzaeght hier alleen / of Theodorus Beza, Franciscus David, Tremellius, Junius, ende andere van uwo' eppen volck: daerenboven Andreas Casarences, Clemens Alexandrinus, Aretas, OEcumenius, Becanus, Rayhingius, Tirinus, Vasquez, Serarius, Galatinus Fontana, Salmeron, Pererius, &c. van ghevoelen gheweest zijn / dat men hier door de seven gheesten moet berstaen gheschapien Enghelen / 't zy Cherubynen, Zeraphynen, of andere / welke autheurs boort ghebracht worden tot meerder bevestinge: maer de autheurs die ghy hier teghen-stelt sonder Schrifture /

die en neemt ghy niet tot bevestighe / maer tot den eenigen grondt van uw' segghen / ende alsoo thoon ghy / tegen uwe eggen leere / dat ghy u moet houden ende mooght steunen op de enckele Traditie : wilt ghy my dit toe stemmen / ick sal gheerne van opinie be- anderen : wilt ghy niet / soo bewijst my dan met de Schrifture / dat den H. Gheest ergheens gheenoemt wordt seven gheesten.

Peenius. Teghen dese onse uytlegginghe heeft Corn. Hazart noch dit, namentlijck dat men van den H. Gheest niet en kan seggen, dat hy voor den throon Godts is, maer op den throon selve, de wijle hy met den Vader, ende den Sone een godlijck Wesen is pag. 59. soo stooten haer daer aen mede Becanus, Viegas, Ribera, ende andere, dat die seven geesten gheseght werden voor den throon Godts te zijn, 't welck de Schrift ghewoon is te seggen van den Enghelen, die voor Godt staen, ende dienen. Tob. 12. 15. Apoc. 8. 2. cap. 15. 6.

Antw. Ick meyne dat dit een seer goet fondament is / om te segghen / dat hier door de seven gheesten niet den H. Gheest, maer gheschepen Enghelen worden verstaen.

Peenius. Het is wat anders te zijn voor den throon Godts, ofte voor het aenghelichte Godts: ende wat anders te staen voor den throon, ofte voor het aenghelichte Godts. Dit laetste wordt van den Enghelen, die Godts dienaeren zijn, en ghesanten, in de Schrift gheseght, maer het eerste werd oock ghewoonlijck den Sone, ende den H. Gheest toegheschreven.

Antw. Op wat plaetsen van de Schrifture worden dit den Soen / ende den H. Gheest toe-gheschreven?

Peenius. pag. 256. Prov. 8. 30. leght de wijsheyde: Ick was s'aller tijdt voor sijn aenghesichte.

Antw. Laet ons nemen dat dit van den Sone Godts moet verstaen worden / ten haer u eben wel niet be- reut; want /

1. Doch Arias Montanus, noch Sanctes Pagninus, noch Varius, noch de seventigh upleggheers / noch Hieronymus en hebben dit npt het Hebzeuwisch overghezet / ghelijck uwen Bybel; te weten / dat den Sone Godis was voor het aenghesichte des Vaders, maer dat hy was coram eo, dat is / in sijne teghenwoordigheydt, soo seght men eyghentlijck in het Latijn, coram loquar, Ick sal hem teghenwoozdelijck spreken: Nu als den Sone Godis gheseght wordt te zyn in de tegenwoordigheydt sijns Vaders / hier npt en volghet niet dat hy gheseght wordt te zyn voor het aenghesichte des Vaders, maer ofte by hem, ofte in sijn ghesichte, ghelijck Athanasius in *synopsi cap. 14* ende Cyrillus *lib. 2. contra Iulian.* dat hebben ghesen: nu kost de Sone Godis wel zyn in de teghenwoordigheydt van sijnen Vader / ofte by hem, ofte in sijn ghesichte, schoon hy swijst niet en was voor sijn aenghesichte, veel min voor sijn throon. Soo en dient dan hier dese Schrifsture niet te propooste / ende noch veel min / om dat die seven gheesten *Apo. 1. 4.* niet alleu gheseght worden te zyn ofte in de teghenwoordigheydt Godis, ofte by hem, ofte in sijn ghesichte, ofte voor het aenghesichte Godis, maer voor den throon Godis.

Indien wy nu willen volghen de verklaeringhe der seventigh upleggheers / soo en wordt hier niet anders gheseyt / als dat den Sone Godis sijn vermaeren nam in 't aenschijn sijns Vaders / 't welck wel kost gheschieden / schoon hy niet en was voor het aenghesichte, of voor sijnen throon.

Willen 't wy houden met Beda, en Salonius / soo en wordt hier niet anders gheseyt / dan als de Sone gheseght wordt te spelen in de teghenwoordigheydt sijns Vaders / dat is te segghen / dat hy sich verblijdde dat hy een, ende van eender substantie was met den Vader: wat is hier nu in dese Schrifstuer-plaerse of tot uw' doozdeel / of tot mijn naedeel? laet ons dan hooren uwe andere Schrifsturen.

Peenius. *Daniel. 7. 13.* Ick sagh in de nacht ghesichten, ende siet daer quam een met de wolcken des he-

hemels, als eenes menschen sone, ende hy quam tot den ouden van daghen, ende sy deden hem voor den selven naederen.

Antw. **Dese Schryfture kan u noch min baeren / want hier is de questie alleen / of men van den Heylighen Gheest, dat is / van Godt wel mach segghen / dat hy voor den thron is, of staet: ende hier spreekt men van Christus vooz soo veel als hy mensch moest worden; soo is dan dit buyten de questie / de wijle daer niemant en twijfelt / of Christus nae de menschelijcke nature is minder als Godt; herbolghens en sfer niet ongherijmt / dat men van hem segghe (te weten / aenghesien wesende nae sijne menschelijcke nature) dat hy is vooz den thoon Godts.**

Peenius. *Apoc. 4. 7.* Seven vyerighe lampen waren brandende voor den thron, welcke zijn de leven gheesten Godts.

Antw. **Hier en spreekt men niet van den Heylighen Gheest.**

Peenius. *Apoc. 5. 6.* Ick sagh, ende siet in't midden van den thron een Lam staende, als gheslacht, hebbende seven hoornen, ende seven ooghen, de welke zijn de seven gheesten Godts, die uytghesonden zijn in alle landen.

Antw. **Ick antwoorde met vnen Theodorus Beza op dese plaetse: Dat sommighe vooz dese seven gheesten / seyt hy / ghenomen hebben den Heylighen Gheest / sijn wederlept worden / selve uyt 't ghene ondergheschreven is Cap. 5. v. 6. Ende op dat niemant en twijfele / die selve seven gheesten / worden ander ghenoemt Hoornen, ende Ooghen, dat is die knechten.**

Verghelijckt hier by 't ghene Zacharias seght Cap. 1. v. 10. van die Enghelen / de welke sijn uytghesonden gheweest om het landt te door-wandelen,

Peenius. *Apoc. 22, 1.* Hy thoonde my een suyvere Riviere van het water des levens, klaer als krystael, voort-komende uyt den thron Godts, ende des Lams,

Antw.

Antw. Ghy moet my eerst segghen / wat ghy
 dooz de e suyvere Riviere verstaet / want uwen Bybel
 Num. 1. verstaet hier dooz/de eeuwigh-duerende gheluck-
 saligheyt, die door de werkinghe des H. Gheests altijt over-
 vloedigh, versch, en suyver sal wesen. Indien ghy dit
 soo verstaet/daerom en moerten niet segghen/ dat
 den H. Gheest is booz den throon Godts, maer als
 leenlyck dat hy werckt in de heylighen/die booz den
 throon zyn/ dat doet oock den Vader/daerom noch-
 tang/ en maghmen niet segghen/ dat hy is booz den
 throon Godts.

Tor noch toe dan en isser niet een van dese Schrif-
 tuer plaetsen/ met de welcke bewesen wort/dat den
 H. Gheest/ofte den Sone/nae sijne godlycke nature/
 booz den throon Godts is.

Pecnius. Derhalven 't is valsch, dat alle de dinghen, die
 gheleghit worden te zyn voor het aengesichte Godts, of voor
 den throon Godts Gode als knechten dienen.

Antw. Dit en hebbe ick oock niet gheseyt: maer
 alleenlyck / datmen vanden H. Gheest niet en mach
 segghen / dat hy is voor den throon, ghelyck Joannes
 seght van die seven Gheesten *Apoc. 4. 1.* Waer upt ick
 alleenlyck besloten hebbe dat hy hier niet en spreect
 van den H. Gheest, maer van die seven Enghelen, van
 de welcke men elders leest dat sy zyn, of staen booz
 den throon Godts, sonder te spreken of sy Gode die-
 nen als knechten / of niet: want dat woordken /
 Dienst-knechten, heb ick alleenlyck ghetrocken upt
 uwe Bez, sonder daer over te disputeten; en daerom
 die twee Schrif-tuer-plaetsen/die gy hier by-boeght/
 en doen hier niet te ppropooste.

Pecnius. Voeght hier by, dat den Heylighen Gheest hier
 beschreven wort van sijne gaven, en aenghemerckt ten op-
 sichte van sijne gaven, de welcke sijn voor den throon Godts,
 om dat die gaven altoos voor den throon der Goddelijcker
 Majesteit teghenwoordigh zyn, op datse den ghelooovighen
 ghegeven werden.

Antw. Ick hebbe u boven gheloochent dat Joannes
Apoc. 1. 4. spreect van de gaven des H. Gheests: want
 alsoo soude hy aentorpen gheschaepen leef-loofe
 din.

**dinghen/het welck/by u/ongherijnder moet wesen
van het aenroepen der Enghele.**

Peenius. Eyndelijck soo wort hier opsicht ghenomen op het personele onderscheyt des H. Gheests vanden Vader, ende den Sone, ten welcken aensiene hy gheseght wort voor den thron Godts te sijn, van den thron Godts uyt te gaen, daer hy ten aensien van sijn wesen, en *ουνοριας* is op den thron Godts selve.

Antw. Dit is al enckel segghen: Ten eersten, om dat hier van gheen bewijsen ghegebeu en worden. Ten tweeden, om dat ick loochene datmen *Apoc. x. 4.* spzeectt vanden H. Gheest. Als oock niet *Apoc. 3.*

Peenius. Op dat *Corn. Hazart* hier soude schijnen het laeste woort te houden soo seght hy Pag. 59. 60. *Wat nu de reden vaecht die den Dordrechtischen Bybel N 13 daer by voeght, want om hier ghesproken wort vanden H. Gheest, ende niet vande Engelen, sal ick datelijck weder legghen, in't volghende bewijs.* Doch hy heeft het vergheten, en in sijn volghende bewijs, niet eens ghewach ghemaectt van eenighe reflexie te nemen, op de reden, op de kant van onsen Bijbel aengheteeckent. Een teekenen dat hy verlegghen is gheweest

Antw. Ghy en hebt uwen bzil niet wel op gheset: de aenteekeninghe van uwen Bybel is dese: Alsoo in desen wensck de ghenade, ende vrede van dese seven ghesen wort ghebeden, met de selve woorden, daer mede de selve van *Godt*, ende daer naer van *Christo* worde ghebeden, soo moet hier door die seven Gheesten verstaen worden den H. Gheest. Siet nu / of ick dese reden in mijn volghende bewijs Pag. 61. niet weder legghen hebbe.

Peenius Pag. 252. Wat nu belanght sijn volghende, dat is vierde bewijs uyt *Gen. 48. 16.* *De Enghel die my verhoft heeft van alle quaet, zegene dese jongers, siet hem wederleyt Cap. 11. Argum. 2. in't ghene hy ghemeyn heeft met andere Paepliche Schrijvers.*

Antw. Dat de Leser by naesie hoe ick hier hooren / op uwe weder legghinghen hebbe gheantwoort.

Peenius. Hier by wordt noch in over-vloedt die van ons ghe.

ghevoeght, tot refutatie van sijne bekibbelinghe op de reeden van onsen Bybel in margine aengheteckent, namelijk: *De wijle Iacob het selve versoeckt dat hy versu 15. van Godt bidt, soo en kan dit van zheenen gheschaepen Engel verstaen worden, maer moet verstaen werden van Godis Sone.*

Antw. **Siet ghy wel dat gh'ntwen hyl segt lnten te bozen / niet wel opgheset hadt / segghende / dat ick in die reeden verlegghen was: want hier bekenit ghy nu / dat ickse in mijn volghende betwijs heb op ghe-nomen: Du segghe ick dan; dat Iacob hier niet ghebaen en heeft 't welck onghetoelooft / ofte ongherijmt 3p / dat is waerachtigh / maer dat het ongherijmt / ofte onghetoelooft 3p / het selve te versoeken van eenigh schepsel / 't welck versoecht wordt van Godt, dat is onwaerachtigh: want contrarie exempel hebben wy in Schyftuer *LUC II. v. 3. ende 5. van my in't boozgaende oock booz ghestelt.***

Peenius. Schaemt sich *Corn. Hazart* niet van sulck een roekeloos, ende bedrieghlyck segghen?

Antw. **Daerom soude ick my schaemen over een sake / die wel ghefondeert is?**

Peenius. Ghy weet immers wel dat de questie hier is van een Religieus versoeken, ende van een Godts-dienstich bidden, waer door wy versoeken selfs onsen lichaemelyken noodr. druft, alleen gaen tot *onsen Vader, die in de hemelen is*, en segghen nae het voor-schrift onses Salighmakers *LUC II. 3. Gheeft ons elken dagh ons daghelijck broodt*, ende niet vā een burgerlijck versoek, ende vrientschap, waer door de een ghebuert, ofte vriendt d'ander aenspreect, ende in sijne verlegghentheydt hem eenighe brooden eyscht 't welck v. 5. moet voor ghestelt.

Antw. **'T is waer / hier is questie van een Religieus versoeken / ende niet ofmen op de selve maniere mach vzaegghen van Godt, 't ghene men vzaeght van den heylighen: want het versoek moet wesen naer addenant van den persoon diemen versoekt; ende daerom als men broodt versoekt van Godt als van Onsen Vader die inde Hemelen is, dit is een Goddelijck versoek / ofte eene aenroepinge die Godt alleen toekomt**

komt / maer als men hooft verfoecht van een
 vriendt / dat is een hogghelijck verfoeck / om dat
 dien vriendt een hoggher / of mensch is ; doch ghe-
 lijckmen hooft mach verfoecken van eenen vriendt
 niet teghenstaende datmen dat dagelijckx verfoecht
 van Godt selve / waerom en machmen dat mede
 niet verfoecken van den Heplighen / niet met een
 hogghelijck verfoeck : (want de Heplighen en sijn
 noch hoggher / noch sterffelijke menschen) maer
 naer proportie van haere persoonen / dat is met
 een verfoeck dat meerder als hogghelijck is / ende
 minder als Goddelijck : Noemt nu dit verfoeck / so
 't u belteft / 't is my al een dinghen : want wy en
 disputeren hier niet van woorden / maer van de
 sake selve : want ghelijck het niet en volghet datmen
 van een vriendt met een hogghelijcke bede / niet ver-
 foecken en mach hooft / oft set anders / schoon wy
 dit verfoecken van Godt, alsoo en volghet het oock
 niet / datmen 't selve niet verfoecken en mach van
 den Heplighen nae proportie van haere persoonen /
 dat is met een verfoeck dat meerder als hogghelijck is,
 ende minder dan godlijck ; wilt ghy dit een Religieus ver-
 foeck noemen / niet als Godt alleen toekomende /
 maer den ghelucksalighe vrienden Gods, die meer-
 der als menschen sijn / minder als Godt, sijn hender mede
 te vreden : want / noch eens geseyt / wy en disputeren
 niet van euckele woorden / oft namen.

Peenius. 't Is oock valsche 't gene Hazart daer by voeght
 seggende : Hier verfoecht Ioseph het selve van sijnen Vader Iacob,
 't ghene Iacob van Godt verfoecht, te weten, dat hy sijn kinders
 zeghene, ende wijst ons tot v. 12. 13. 18.

Antw. Waer is dese valscheyd in ghelegghen?

Peenius Den Text en seght het noch daer, noch elders,
 dat Ioseph den zeghen verfoecht heeft van sijnen Vader voort
 sijn twee soonen, maer Iacob heeft wel eer begheert van
 Ioseph, dat hy sijn soonen tot hem bringhen soude, op dat
 hy se zeghene v. 9.

Antw. Ioseph en heeft den zeghen niet verfoecht met
 woorden / segghende : zeghent die kinderen ; maer met
 de daer selve / als hy seyde tot sijnen Vader : dele is

de eerst-gheboren leght uwe rechter-handt op sijn hoofd: maer toe anders / als om hem te zegghenen? soo heeft Joseph dan versoecht mer'er daet / dat Jacob sijnen eerst ghebozen soud' zegghenen.

En anderen / ghy seght / dat Jacob begheert heeft / dat Joseph sijne kinderen tot hem soude brenghen / op dat hyse soude zegghenen / soo heeft dan Joseph sijne kinderen tot Jacob ghebracht / op dat hyse soude zegenen; soo heeft dan Joseph mer de daet selve / den zegghen van Jacob versoecht / vooz sijne kinderen.

Peenius Ghy en mooght even wel niet segghen, dat Joseph hier het selve versoeckt van Jacob 't ghene Jacob van van Godt versoecht: want Joseph doet versoeck voor Manasses, by Jacob, om 't ghene Jacob voor Ephraim versoecte by Godt.

Antw. Dit is immers een kleyn bescheedt: want men bzaeght niet / of Joseph vooz dien / of desen versoecht heeft / maer of hy mer'er daet den zegghen / dat is / de sake selve / vooz een dan beyde sijne Zonen versoecht heeft / om dat hier de questie is / niet of men vooz dien / of desen mach versoecken / maer of men de selve sake mach versoecken van schepselen / diemen versoekt van Godt. Nu heeft Joseph hier mer'er daet den zegghen ('t 3p vooz Ephraim, 't 3p vooz Manasses, dat en doet niet ter sake) versoecht van Jacob, die Jacob versoecht van Godt, soo machmen dan de selve sake versoecken van de schepselen / diemen van Godt versoekt / ende dat op den selven tijt.

Peenius. Laet Joseph al versoecht hebben van sijn Vader Jacob, den zegghen voor sijne kinderen, ghelijck Jacob den zegghen versoekt voor sijne Neven.

Antw. Soo ist dan waerachtich datmen vande schepselen wel magh versoeken / 't ghene men van Godt versoekt: want dit was al / dat ick hier wilde hebben / tegghen de reden vanden Dordrechtischen Bybel.

Peenius. Dit is enckel bedriegherije, ende ghy soeckt den Leser te abuseren, even als offer gheen onderscheyt en ware tusschen het kinderlijck versoeck, ende de aansprake van een Sone tot sijnen Vader hier op aerden noch levende, en

en by hem teghenwoordigh, op dat hy den Vaderlijcken plicht der liefde aen hem bewijfe, en den zeghen Godts door sijne ghebeden verfoecke voor sijne kinderen; en tuffchen de Religieuſe aenroepinghe der Heylighen, ofte Engelen, op dat ſy door hare voorbiddinghe, ende verdienſten by Godt, onſe Middelaers, en Voorbidders ſouden zijn, onſe ghebeden aeghenaeem maken, en voort te weghe brenghe, dat den zeghen, die ons noodigh is, ghegheven werde.

Antw. Dit onderſchept iſſer / dat het verfoeck van eenen Sone op ſijnen Vader / om ſijne kinderen te zeghenen / alleen borgherlijck is / om dat het gheſchiedt aen eenen borgher / of menſch: ende het verfoeck het welck gheſchiedt aen de Heylighen / meerder als borgherlijck is, ende minder als Goddelijck, om dat de Heylighen des Hemels meerder als borghers zijn / ende minder als Godt: Want het verfoeck / ofte de eere moet ſijn (ghelijck de reden wijft) naer proportie van den perſoon diemen verfoeckt / ofte eert. Wedderletrijft blijft de ſake blyſte te weten / dat men van de ſchepſelen wel magh verfoecken / 't ghene men van Godt verfoeckt: doch niet een ander opſicht.

Peenius. Pag. 254. Soo blijft dan de aenmerkinghe van onſen Bybel in hare volle kracht, dat dit van gheen ghekepen Enghel, maer van Godts Sone verſtaen moet worden, de wijle Jacob van deſen Enghel het ſelve verfoeckt dat hy 15. van Godt bidt.

Antw. Ter contrarien / ick hebbe nu betrefen / dat deſe reden niet en beſtaet: want ick hebbe ghehoort / dat men wel het ſelve magh verfoecken van de Schepſelen / 't ghene men verfoeckt van Godt, al-hoe-wel daer onderſchept is tuffchen de maniere, op de welke men dat verfoeckt: want / te verfoecken van menſchen is borgherlijck: te verfoecken van Heylighen / is meerder als borgherlijck: te verfoecken van Godt, is / Goddelijck, de ſake die blijft / al-hoe-wel de maniere verſcheyden zy: want ghelijckamen van de menſchen hooft magh verſoeken / ende oock ſaemen van Godt, al-hoe-wel op eene verſcheyden maniere / alſoo en iſſer gheen reden / ſegh ick

noch eens / waerom men 't selbe niet en magh ver-
soecken van de Heylighen / al-hoetwel op eenre ver-
scheiden maniere / danmen van Godt vzaegh:

Peenius. Maer wat heeft Corn. Hazart daermede voor,
als hy seght: *Ofis stelt Partije misschien de kracht hier in, dat
Jacob den selven Zegen eyscht van den Enghel, die hy van Godt
eyscht*

Antw. Wat ick hiermede booz hebbe / gebe ick da-
telijck te kennen / in 't gene daer terstont op volghet,
als ick segghe: Ick en gheloove niet dat Jacob, soo
een Heyligh Patriarch wesende / soo plomp is ghe-
weest / dat hy op de selve maniere den Zegen vanden
Enghel verfoecht heeft / ghelijck hy dien verfochte
van Godt: maer ick houde vastelijck dat hy dit ghe-
dan heeft / ghelijck als wy oock doen / te weten
Godt ghebeden als den geber / ende Pontepne / en-
de Vader der lichten / van den welcken alle goede
gaben / ende volmaecte gifte is af-komende *Jac. 1.
7.* Maer den Enghel als een instrument Godts /
en tusschen-spreker / en booz bidder.

Peenius. Ick en Gheloove niet, dat Jacob soo een Heyligh
Patriarch, oyt sulcke heyloose gedachten zijn te binnen ghe-
komen, om op de selve maniere, ghelyck Corn. Hazart de
afgoderye te patrocineren.

Antw. Hier en is nergens eenighen schijn van af-
goderije.

Peenius. Siet eens hoe meesterlyck hy sich verweirt: zyn
voortel was van den Zegen, dat is, van de sake, die hier ver-
socht wort, en sijn antwoorde is van de maniere, hoe, ende
op wat wyse, dit verfoeck gheschiedt is.

Antw. Hier kan al de werelt sien / dat Peenius beu-
felt / want een jeder kan sien dat ick niet alleen in
mijne victorie, maer oock hier bozen / de sake selve
hebbe beantwoort / en vast ghestelt / ende dat mijne
antwoorde / raekende de maniere, alleentlijck past op
rene op-worpinghe die wy partije sou kunnen boen
hebben: sae 't is Peenius selve / die nu dareljck inge-
heest willen afwenden vande sake selve / om te komen
alsen tot de Maniere, wannere hy geseyt heeft / men
spreecht hier van een Religieus verfoecken: Is dit niet
looptu

loopen tot de maniere der de sake selve, beantwoort
is?

Pecnius. Pag. 255. 'T is waerlyck ghebeuſelt, dat laet de Zegen van Godt soude ghe-eyſcht hebben, als van den Aetheur, ende ghever der Hemelscher Zegeninghe, ende van den Enghel, als een instrument Godts; even als of er tweederley Religieuſe eere, eene die Godt als den Aetheur, ende ghever alles Goeds toecomt, ende eene die de creaturen, 't zy Enghelen, of menschen, als instrumenten, voo-bidders, en tusschen sprekers ghegeuen wort: waer op no meermael is gheantwoort, dat 'er niet meer als eene maniere van Religieuſe aenbidginghe in Godts woort bekenet, naem en datmen gheen Schepsel, onder wat name of Titel het oock zy, en magh Religieuſlijck vereeren, oft aenroepen.

Antw. Dit is wederom petitio principij: Soo lanch als alle mijne boozgaende wederlegginghen van uwe antwoorden / ende alle mijne bozige bewijſen niet en worden te niere gedaen / soo lanch blijven wy in wettige ende volle possessie van dese leere / datmen de Heylighen wel mach eeren, ende aenroepen, want wy nootſakelijck volghet / volgens de rechte reden ende algheemeene toestemminghe van alle menschen de welke en niet woorden / en metter daer staende houden dat alle eere minder / of meerder moet wesen nae de proportie van den Persoon diemen eere hier wy volghet / segh ick / dat men de Heylighen eerende / de selve niet en kan eeren / als met eene eere die meerder als Borgherlyck is / om dat sy meerder als Borghers sijn / ende nochtang met minder als Godlycke, om dat sy minder als Godt sijn. Volghet van dooz goede consequentie wy de lof-werdighen eynde exempelen die wy vinden in de Schryfuren van 't eeren / en aenroepen der Heylighen (de welke noch vast blijven / om dat ghy tot noch toe mijne boozgaende weder-legginghen / en bewijſen niet en hebt te niere gedaen) dat 'er eene eere is / diemen den Heylighen magh bewijſen / verscheyden van Borgherlycke, ende verscheyden van de Godlycke, dit wil ick alleen hebben / om niet te disputeren van enckel woorden / dat is / of die eere moet Religieuſe genoot
woorden / of Boven-natuerlyck &c.

Peenius. Dat Hazart seght dat sy in 't Pausdom oock alsoo doen, te weten, Godt bidden als den ghever, ende Fonteyne &c. dat moet met een graentjen souls besprenght werden, op dat 'er niet gantsch laf, en onsmakelyck zy; want indien sy Godt alleen erkennen te zijn den Auctheur, ende ghever van alle goede gave, en volmacckte ghifte, waerom en laten sy hem alleen dan dese eere oock niet behouden, maer brenghen met d'andere handt aen den verstorven Heylighen over, 't ghene sy met d'eene handt schijnen Godt alleen op te draghen?

Antw. **Bewijst ons / dat wy dit doen.**

Peenius. Wy hebben te voren ghehoont, dat de Heylighen niet alleen als voor-bidders, maer oock als helpers, ende ghevers der Godlycke weldaden van hen aengheroepen werden.

Antw. **Wy hebben hier tegghen gethoont / dat dit altmael upkomt op Godt, ende op Jesus Christus onsen Heere, als auctheurs / ende ghebers van alle goede gave / ende volmacckte gifte / waer van wy de Heylighen niet anders en erkennen / als instrumenten.**

Peenius. De Paus-ghesinde wijsen oock toe jeder provincie, jeder stadt, jeder staet, iae jeder mensche, besondere ende eygen patroonen, ende begeeren verscheydene weldaden van verscheyden Heylighen.

Antw. **Doyt anders als instrumenten Godts / ende alles door onsen Heere Jesum Christum, die met den Vader leeft in alle eeuwen, der eeuwen, Amen.**

Ghelijck de ghewoonlijcke Formule van de Roomscye Kercke / mede-brenghet / die sy ghebruyckt in de Masse / ofte andere besondere diensten. Of indien dese Formule quam niet opentlijck up-gedruckt te sijn / soo is eben-wel de meyninge / ende booznemen van onse Kercke / dat sy'er onder moet verstaen worden: Ende alsoo blijven de Heylighen by ons instrumenten Godts, ende niet princepale, ende oorspronckelycke ghevers der Godlycker weldaden.

En is hier noch boordet de vraghe / waerom dat Godt niet soo wel de Engheleu / ende Heylighen arbeuyckt als instrumenten / om de menschen te helpen

pen in 't goet / als hy den dupbel ghebruyck / om
de selve te brengen tot quaet / ende sonde / gelyck
nwen Calvyn dit opentlyck leert / *namelyck* *Instit. Cap. 18. §. 1.* En elders: *syne woorden* sijn de-
se: Godt wilt dat de trouwloose Achab bedrogen worde.
de duyvel noot sijnen arbeyt tot de sake, hy wort ghelonder
met een seker bevel, dat hy zy een leugenachtigh Gheest in
den mont aller Propheten. Item: §. 2. Den boosen Gheest
verstoort Saul, maer dat wort gheschreven van Goit te sijn
op dat wy weten dat Sauls rasernije komt van de rechtveerdighe
wrake Godts. Item: van den selven Satan is oock gheschre-
ven dat hy der ongheloovighe herten verblindt, maer
waer uyt comt dit anders dan om dat de kracht der dwal-
ghe comt van Godt? Item: Godt is de voornaemste Au-
theur sijnder rechtveerdighe wrake, ende de Satan is alle-
lyck den dienaar. **Wat meerder ongherijntheit sijn
nu / dat Godt de Heyligen als instrumenten ghebruy-
cke tot 't goet / aenghesien dat Calvyn seght dat hy
den dupbel ghebruyck tot 't quaet / ende gelyck Godt
blijft de voornaemste Autheur van sijne wrake, alsoo oock
van sijne weldaden?**

Indien ghy my seght / daerom en maghmen den
dupbel niet aenroepē / om dat Godt hem als een in-
strument ghebruyck / ergo oock niet de Heyligē. **Wat
waer te grof: want wat aenroepinge waer dit / dat
semant den dupbel bade om quaet / ofte sonde te vol-**

Peenius. Wat Godtvuchtighe ooren konnen sonder on-
steltenisse aenhooren, 't ghene *Osidorus tom. 3. Conc. 1. in A-*
sumpt. B. Virg. pag. 466. segt: *Wie kan daer een twyffel
ofie onse Moeder Maria etc.*

Antw. Ick en weet niet een schryber onder alle
de Catholycken / die *Osidorus* ghenoemt woer. Doch
om u te voorzomen / ick hebbe naeghesien niet
druick-sauten / ick en kan daer niet vinden / dat hy
dit aenteekent als eene faute: Noch meer: ick heb-
be doorbladert de Schryften van *Isidorus*, of hy mis-
schien desen Autheur sou wesen / maer en kan niet
vinden dat hy een eenigh Sermoon heeft van de
Hemelbaert *Mariae*, ende soo daer veel / ende ver-
scheyden Autheuren sijn / die op desen *Keest-dag*
Sermoonen hebben gheschreven / ende niet eenen

dat tek weet / die Osidorus gheuoemt woort / soo en
kan tek niet bedencken / wat dit booz een authere
mach wesen / ende oversulckx sal sijne woorden
overtien / tot andere aenwysinghe.

Peenius. Kosterus in *Enchrid. Cap. 14. pag. 400.*
seght duydelyck, dat-men den Heylighen moet bid-
den, soo dat sy voor ons by Godt intercedeeren, als
dat sy selve ons helpen.

Antw. Ergo / als instrumenten, want sy moeten /
ghelijck Kosterus seght / de kracht van de hulpe gaen
haelen by Godt / ende by hem intercedeeren, op dat sy
ons moghen / en kunnen helpen.

Peenius. De selve Kosterus seght *pag. 409.* De mi-
rakelen der ghesont-makinghe, en dierghelijcke ga-
ven verkryghen wy door de weldaeden, ende ghe-
beden (noteert dat het beyde samen gevoeght wordt
beneficium & precibus) der Heyligen boven de krach-
ten der nature.

Antw. Ergo wederom als instrumenten, want Koste-
rus mist / dat de Heylighen booz ons bidden by Godt
om ons weldaeden te doen / verholghens dat sy dooz
haere doozbtddinghe herkerighen van Godt (als we-
sende den gheber van alle weldaeden) om ons te ghe-
welen / ende andere wercken te doen boven de krach-
ten der nature.

Peenius. Laet Corn. Hazart nu niet meer seggen,
dat sy oock doen ghelijck Jacob ghedaen heeft, want Jacob
en heeft niet ghedaen ghelijck sy doen : Hy en heeft
niet den selven zeghen verfocht van een gheschapen En-
ghel, die hy van Godt versoect.

Antw. Tot noch toe en hebt ghy my niet contrarte
bewesen : soo is dit wederom niet anders als praec-
ten sonder bewijzen.

Peenius. Indien Jacob Godt, en een gheschapen
Enghel aenghesproken hadde, soo soude hy hebben
moeten segghen in't veel-voudighe ghetal : *De Godt*

mijnder Vaderen, ende den Enghel die my verlost heeft in alle quaet, zegghenen dese Jonghers; maer nu en segghet niet in plurali, in't veelvoudighe, maer in singulari, in't eenvoudighe, oft enckel ghetal, om een onghedeyle actie in't zegghenen, en om de eenigheydt des wesens te kennen te gheven, ende uyt te drucken ghelijck Tertullianus lib. de Trin. cap. 27. pag. 645. alsoo argumenteert.

Antw. Voor eerst: Dit schryft de Trinite en kreuen wy niet booz het schryft van Tertullianus, maer van Novatianus, een auctor van kienue authoriteyt, ende de sichter onbekent.

Ten tweeden: Ghy moet wy bewijzen wy Schryfture / dat Jacob sprekende in singulari, in't eenvoudigh ghetal / hier mede heeft willen te kennen gheven, ende uyt drucken een onghedeyle actie in't zegghenen, ende de eenigheydt des wesens: ander sijn en sal ick dit ghesins aen-nemen / om dat het van Novatianus gheseggt wordt.

Ten derden: Hebt ghy noyt ghesien in Syntaxi, dat dese constructie goet is / Petrus & Paulus scribit Petrus, en Paulus schrijft? En dat het niet van noode en is te segghen / scribunt: sy schrijven? en dat hier eben niet uyt en volghet / dat haere actie onghedeyle is / ofte te dat sy sijnst schryben op de selve maniere: alsoo en volghet het oock niet / dat Jacob sprekende in singulari een onghedeyle actie heeft willen uyt drucken / oft de selve maniere van zegghenen.

Peenius. Athanasius contra Arianos orat. 4. ende Cyrillus Theol. lib. 3. cap. 1. antwoorden op dese plaetsen Genesis, &c.

Antw. Dese / ende meer andere soodanighe plaetsen hebbe ick boven ten vollen beantwoordt / dat den Leser toe sende / want Peenius herhaelt een dinghen / tot walghens toe / ende niet misbruycht van de patientie des Lesers.

Peenius. pag. 257. Corn. Hazart seght Pag. 61.

Ick ynde in Schrifture, dat het een schepsel, als instrument
Godts, het ander wel mach zeghenen.

Antw. 't Is soo.

Peenius. Ick antwoorde, dat dit ter sake niet en
doet.

Antw. **Waarom niet?**

Peenius. Hy moest ons in de Schrift thoonen, dat
het een schepsel, het ander daerom wel mach aen-
roepen.

Antw. Hier beghint Peenius noch eens te brodden /
ende te loopen tot de consequentie, eer het antecedens
afghelept is. Seght my eerst / of het niet waerach-
tig en is / dat het een schepsel het ander ghezeghent
heeft.

Peenius. Ons zeghenen, is bidden, als blijkt uyt
den zeghen, die Jacob hier gheeft aen de kindere n
Josephs, selfs nae Hazarts eyghen bekentenisse hier
voren Pag. 61. *Jacob heeft dien zegen van Godt versocht:*
doch selven niet ghegheven.

Antw. Dat en hebbe ick niet gesept / dat Jacob ghee-
nen zeghen ghegheven en heeft; **Ter contrarien pag. 62.**
segge ick / Jacob gheeft den zeghen aen de twee kinderen
Josephs: want dit blijkt klaer uyt **Schrifture Gen.**
48. 9. daer Jacob tot Joseph seght: Breycht uwe sonen tot
my, op dat ick se zeghene. Alsoo seght Isaac Gen. 27. v. 4.
tot Elau: Maeckt my smakelijcke spijlen, alsoo ick se gheerne
hebbe, ende breycht se my, dat ick etc, op dat mijne ziele u
zeghene, eer ick sterve. **Waar op nimen Bybel N. 10. be-**
heert / dat de ouders allen haeren kinderen in alle ghelegent-
heydt eene ghemeyne zegheninghe kunnen gheven. Soe
houde ick dan / hier uyt / wederom staende / dat het
een schepsel het ander mach zeghenen / als een instru-
ment Godts, uamelijck toe-eyghenende de zegheninge
Godts aen het schepsel / ofte door sijne voorbeddinge
van Godt verkrijgende / dat hy den goddelijcken ze-
ghen aen't schepsel toe-breynghe / of toe-eyghene / als
een instrument Godts.

Peenius. pag. 258. *Levit. 9. 22.* wordt gheseght: Aaron hief sijne handen op tot het volck, ende zeghende-se. Maer de Priesters zeghenden het volck als dienaers (*ministeraliter*).

Antw. Zoo segghen wy oock van den Heylighen dat sy dit doen / als dienaers, (*ministeraliter*) als instrumenten, die Godt ghebeyndicht om te zeghenen / oft eenigge weidaeden te gheben / ende alsoo blijft Godt den gheber der weidaeden.

Peenius. Lyranus leght in *comment.* De Priesters zeghenden, de woorden der zegheninghe voortbrenghende: maer Godt zeghent met het effect der zegheninghe te veroorsaeken.

Antw. Die woorden en sijn / noch in de *Postilla Lyranii*, noch in sijne *Glossa ordinaria*; waer dese; Hier crucificie volbracht zijnde, moet den Priester het volck zeghenen. *Iren.* Hier is te bemerken, dat Aaron alleen niet zeghent, maer met Moyses. Want de Priesters en zeghenen niet door haer eygen kracht, maer om dat sy de figure Christi draghen, ende door hem, die in haer is, de volheydt der zegheninghe gheven.

Siet / hier seght Lyranus, dat de Priesters de volheydt der zegeninge geven, maer door Christum: soo seggen wy oock van Heylighen / dat sy ons zeghenen door Christum.

Men moet sich waken / waer Lyranus die woorden heeft / die ghy hier horen hem toeschrijft / ofte andersints sich sal segghen / dat hier bedroch is.

Peenius. *1. Reg. 8. 14.* Salomon heeft de gantsche Ghemeente ghezeghent, dat is, hy heeft hen van Godt alle heyl, en saligheydt, na ziele, en na lichaem toegewenscht. Dien-volghende het zeghenen der menschen beteeckent een heylsamen wensch, ende bede om het goede: maer het zeghenen Godts beteeckent een reële, ende daedelijcke toebrenginghe van het goede, ende begrijpt niet alleen een wech-neminghe van het quaede, maer oock een stellen, ende gheven van't goede.

Antw.

Antw. Laet dit soo wesen : de byaghe is / of Godt
 daarom laet her goede te gheben / als hy dat doet /
 dooz sijne Enghele / ofte Heyligen / als sijne instru-
 menten / ofte dooz haere voorbiddinghe : seght ghy
 dat neen : soo blijft her dan waerachtigh dat Godt
 den gheber is van het goet / alhoewel hy dit doet
 dooz sijne Enghele / en Heyligen als instrumenten /
 ofte ten opsichte van haere voorbiddinghe : ende dat
 is dat wy begheeren ; te weten / dat het een scep-
 sel / als instrument Godts / het ander wel kan zege-
 nen / ofte eenigh goet toe-bzingen / ende dat nochtang
 den zeghen van Godt komt. Seght ghy dat dit niet
 ghechieden en kan / sonder Gode af te nemen de toe-
 bzinginghe van t goet / ofte des zegens : soo byaghe
 ick / hoe David geseyt heeft *Psalm 91 12.* dat Godt aen sijne
 Engelen bevolen heeft , dat sy ons in alle onse wegen souden
 be-aeren ? ende ons draghen in haere handen. op dat wy on-
 sen voet aen gheenen steen en souden stooten ? seght David
 hier niet wydruckelijck / dat de Enghele selve ons
 sullen bewaeren : heeft dan desen H. Propheet daer
 mede de bewaeringhe Godts te niete ghedaen ? seght
 ghy dat neen : waerom en kunnen ons de Enghele
 soo wel niet zegenen / dat is / ons den zeghen Godts
 toe-bzingen / ghelijck sy ons van sijnen weghe be-
 waeren / ende beschudden van t quaet ? Wat nu aen-
 gaet de Voorbiddinghe , heeft Salomon in de zeggenu-
 ghe des volcks tot Godt niet gheseyt v. 52. op dat uwe
 ooghen zijn tot smeekinghe uws knechts ? dat is / dat
 Godt sijne smeekinghe / ofte voorbiddinghe soude
 senden / ende hier dooz beweeght zijnde / sijnen
 zeghen oer het volck soude senden : mach dan Salo-
 mon niet gheseyt worden een instrument / t welck
 dooz sijne smeekinghe den zeghen van Godt heeft
 brackeghen / ende alsoo de Gemeente ghezeghent
 dooz sijne smeekinghe ? want schoon hy selve den
 zeghen niet en hadde ghegheben / hy heeft hem ver-
 kreggen / ende soo mach men oock segghen dat hy
 de Gemeente ghezeghent heeft / ghelijck men seer
 wel seght dat jemant een ander rijck heeft gemaect /
 al-hoe-wel hy de rijckdommen self niet ghegheben
 en

en heeft / maer dooz sijn bidden verkreghen. *Wes seggt oock den H. Jacobus 5. 16.* Het gheduerigh ghebede des rechtveerdigen vermach veel. Waer toe? tot verghinghe der sonden / ende ghesontheydt nae ziele ende nae lichaem / om die van Godt te verkrighen : ende soo moet men segghen / dat Godt de verghinghe der sonden / ende ghesontheyt nae ziele ende lichaem gheeft / ter oorzake van de voozbidninghe des rechtveerdighen. 't Zy dan / dat ghy het schepfel aensiet als een instrument Gods, 't welck ons van Godts woghe den zeghen toe-hynght / ofte ons hewaert / ende bevyndt van het quaet / ghelijck David seggt van de Engelen. 't Zy dat ghy het aensiet als een voorbider, welckers ghebede veel vermogh by Godt / om den zeghen vooz een ander schepfel te verkrighen: dit blijft vast / dat daerom Godt niet en laet den ghever der weldaeden te zijn / ofte den menschen met een reele, ende daedelijke toebrenghinghe van't goede te zeynen / al-hoe-wel hy dit doet dooz syne Engelen / ende de Heplighen / als instrumenten, en voorbidders : soo blijft yet oock vast / dat het niet ongherijm en is te segghen / dat het een schepfel het ander mach zeynen / dat is / hem den zeghen Godts toe-hynghen / als instrument, ofte den selven van Godt verkrighen als voorbider.

Indien ghy nu seght / hier uyt en volghet niet dat men 't daerom aenroepen mach. Ick segghe niet eens / dat dit de consequentie moet wesen ; tot de welke wy niet moghen komen (sonder alles te byodern onder malkanderen) ten zy dat wy eerst herantcedens, dat wy hier vooz hebben / afgheseyde hebben : ende daerom moet ghy te voren / ofte bekennen dat myne voozgaende betwijfen bestandigh zijn / ofte thoonen waer in dat sy komen r'outbreken ; dit ghe daen wesende / sal het tijdt wesen te komen tot de consequentie.

Peenius. Wy seggen dat het een ongherijmheit ja godloosheydt is (al en schijnt Corn. Hazart daer gheen groot werck af te maken) indien men van een schep-

schepfel religieuselijck versoect, dattet een ander schepfel soude zeghenen, dat is, dat-men het aenroep om ons eenigh gheestelijck, of lichaemelijck goet te gheven, en onder wat pretext, ende deckmantel het oock soude moghen gheschieden.

Antw. Waer't saken dat het al godloosheyt waer / t welck ghy / ende utvs gelijcke booz soodanigh uytroep / ick soude twyffelen off'er noch eenighe godt-oychtighepdt in de wereldd soude over-blijven. Wy en segghen dan niet alleen / maer bewijzen / dat het een schepfel het ander mach zeghenen; ende soo lange mijne boozgaende bewijzen / ende wederleggingen van utve antwoozden niet en woorden te niere ghebaen / soo blijft het seker / ende gheuis / dat het noch ongherijmithepdt / noch godlooshepdt / noch afgoderye is / van een schepfel religieuselijck, dat is / mer meerder eere dan borgherlijcke, ende minder dan godlijcke te versoeken / dat het by Godt ons eenigh goet / dooz sijne boozbiddinge / verkrighe: want een krachtigh ghebedt des rechtveerdighen, hier op der aerden noch lebende / vermagh veel, niet alleen om ghesonthepdt nae t lichaem / maer oock nae de ziele te verkriggen by Godt / ende Paulus heeft dickwils soodanighe ghebeden versoecht; veel meer moet dit ghesep worden van den Heplighen / van den welcken wy lesen in Schzifture / dat-se in den hemel bidden booz de ghe-meente hier op aerden / ende daer wy exempel van hebben in de Schzifture. Du / soo het versoek / ofte eere moet zijn naer abenant van den persoon die-men versoekt / soo moet de eere / die wy den Heplighen aen-doen met haer te versoeken / nootsaerkelijck / uyt kracht van het booz-wozpsel / meerder als borgherlijck zijn / (om dat de Heplighen gheene borghers, of sterffelijcke menschen en zijn) ende minder als godlijcke, om dat sy gheene Goden en zijn / ghelijck het versoek Pauli, uyt kracht van het booz werpsel / niet meerder kost wesen als borgherlijck, om dat / de gheene die hy versoecht / niet meerder en waeren als borghers.

Peenius.

Peenius. Jacob soude sich waerlijck verre te buyten ghegaen hebben, indien hy hier desen zeghen van een scephsel versocht, ende in dese sijne bedeeen Enghel samen met Godt ghevoeght hadde.

Antw. Dit wordt wederom als eenlijck gheseght / ende is glat petitio principii. Het contrarie blyscet uyt de fundamenten / die ick nu hebbe gheleght / ende uyt de wederlegginghen van utwe bewijzen.

Peenius. Maer nu en isser niet ongherijmt in Jacobsbede, om dat hy (Hazart oordeele wat hy wil) den zeghen niet van een scephsel, maer van den Schepper selve; niet van een Enghel, maer van der Enghelen Prince, ende Heere heeft versocht.

Antw. Dat is te segghen / wy willen dit staende houden / alhoewel wy duysent-mael wierden boogde dogh overrupghet van contrarie / dat moet soo wesen kost wat het wil / om dat het de Sijre reformerpe soo segghen / sonder aen te sien contrarie bewijzen / of wederlegginghen. Om dies wil dan dat Peenius hier wederom begaet petitio principii, soo wordt het gheoorochent.

Peenius. pag. 259. De redenen die Corn. Hazart pag. 63. 64. by-brenghet, om te bewijzen dattet eenen waeren Enghel is, en niet den Sone Godts, die Jacob hier aenroepet, en bidt om den zeghen, zijn gantsch nietigh, en valsch, aenloopende niet alleen teghen de verklaeringhen der Oudt-vaderen, teghen de wylegginghe veler Paepsche Leeraers, maer oock teghen de heylighe Schriften selve, als een jeder naecktelijck sien kan in onse aenmerckinghe over dese plaetse hier boven Cap. 11.

Antw. De redenen / en Schrifsturen die Peenius bybrenghet / om te bewijzen dat Jacob niet eenen Enghel maer den Sone Godts heeft aengheroept / sal den Leser van my wederleydt / ende vernteright worden hier boven: Ende samen wel beinercken / dat hy

mijne redenen / die sck booz-ghestelt hebbe / om te
doonen dat Jacob niet den Sone Godts / maer een
Enghel aengheroepen heeft / niet eens en heeft aen-
geraecht / maer ober-gheslagen / 't welck een tecken
is van groote berlegentheydt.

Mijne eerste reden van / is dese / Dat de Schrif-
ture hem noemt eenen Enghel, sonder meer / in't He-
breeuwisch Malach, 't welck aen de gheschapenen En-
ghelen de heele Schrifture dooz wordt gegeven / nopt
aen den Sone Godts / ten zy niet een besonder by-
boeghsel / ghelijck blijkt upt *Malach. 3. v. 1.* daer de
Sone Godts wordt ghenoeemt eenen Enghel, maer
met dit by-boeghsel / des verbonds, ofte des Testaments,
ende *1. ais 9.* den Enghel des grooten Raedts. Seght ghy/
dat hier oock een byboeghsel is / te weten / die my ver-
loft heeft, hier upt en volghet niet / dat het gheen ghe-
schapen Enghel en is / sae lieber contrarste, want soo
by botten gehoozt hebben / David seght / dat Godt aen de
gheschapene Enghelen heeft bevolen, dat sy ons in alle we-
ghen souden bewaeren, ende verlossen van de perijcke-
len / ende aenstootinghen teghen den steen : Noteert / in
alle weggen.

Mijne tweede reden is / Dat de woorzen van de
Schrifture eyghentlijck moeten ghenomen worden /
ende soo luyden / wannert daer gheen reden en is /
om de selve oneygentlijck te verstaen : maer ghelijck
top nu in't lanch / ende breecht hebben betwesen / hier
en is gheen reden / om dit woorzt Enghel anders als
eygentlijck te verstaen / soo moet het dan soo ghenom-
men worden ; Du Enghel, of Malach in't Hebreeuwisch /
is eyghentlijck te segghen een Bode, ofte Ghelonden,
ende wordt de heele Schrifture dooz toe-ghe-eygent
aen de gheschapene Enghelen / somtijts aen de Pro-
pheten / nopt sonder eenigh by-boeghsel aen den So-
ne Godts / Ergo / dit woorzt Enghel, of Malach, ey-
gentlijck ghenomen we sende / beteekent / ofte eenen
gheschapen Enghel / oft eenen Propheet. 't Is seker /
ende Partyc moet het self bekenuen / dat men hier niet
en kan spreken van een Propheet, oock niet van den
Sone Godts, om datter gheen redenen en zijn om dit
woorzt

woozdt onepghentlijck te verstaen / ende om datter
gheen by-voeghsel en is / ghelijck Malach. 3. i. *Cap.*
dit woozdt Enghel, of Malach epghentlijck ghenom-
wesende / beteeckent hier alleentlijck eenen ghelicken
Enghel.

Mijne derde reden is / Dat den Sone Godts ten
tijde van Jacob niet en kost ghenoemt worden Malach.
ofte ghesonden, om dat hy als dan van den hemelschen
Dader noch niet gesonden en was / ende Jacob spreekt
in praesenti van den teghentwoozdighen tijdt. Maar
Malachias, als hy den Sone Godts noemt den Enghel
des verbonds, dan spreekt hy in futuro, van den toe-
komenden tijdt / seggende : hy sal komen tot lijnen Tem-
pel, sprekende van dien tijdt / op den welken de So-
ne Godts metter daedt soude ghesonden ziju / ende
mensch ghetworden.

Mijne vierde reden is / om dat het geen sijn waer-
schijnelijck is / dat den hemelschen Dader sijn ep-
ghen Sone soude ghesonden hebben / om Jacob ober
al te betwaeren / daer hy duysent-mael duyent, en chien
duysent-mael thien duysenden Enghelen heeft, die hem die-
nen, ghelijck Daniel seggt *Cap. 7* die allegaer dienbaer
gheesten zijn, ghelijck Paulus segt *Hebr. i.* die ons betwa-
ren in alle onse weggen, ende verloofen van de perijckelen,
ghelijck David segt *Psal. 92.* Wat waerschijnelijck-
heyt / dan dat Godt selbe / die soo een ontelbare mi-
nichte heeft van dienstbaere gheesten / aen de welke
hy bevolen heeft ons in alle wegen te betwaeren / dat
hy / segghe ick / selfs in persoon Jacob ober al soude
betwaeri hebben : dat hy dit erghens in eene beken-
dere occasie soude ghedaen hebben / seer wel : maar
altijdt / ende ober al / in epghen persoon / en is niet
gheloofbaer.

Siet beminde Leser / alle dese redenen heeft Petrus
sijntjens ober-gheslaghen / sonder de selbe te weder-
legggen / daer ick schier niet een van sijne woorden
laet passeren / sonder op de selbe te antwoorden : en
dan komt hy noch roepen / dat mijne redenen valsch
zijn / sonder eens aen te wijzen / oock selfs niet met
eenen dingher / waer dese valscheydt in desjaer.
Petrus

Peenius Jac Hazart gaet teghen sijn eyghen ver-
klaaringhe: want Pag. 61. bekennt hy, dat Jacob van
Godt versoect, dat hy Iosephs kinderen soude zeghenen:
ende Pag. 63. seght hy van dit selfde ghebedt: Nu gae
ick bewijfen, dat het eenen waeren Enghel is, ende niet de
Sone Godts, die Jacob hier aenroep, ende bidt: dat is, nu
gae ick my selven wederlegghen, ende de waerheydt
teghenspreken.

Antw. Peeni, ghy zijt een wonderlijck praeter/ laet
ons eens sien waer in dat dese teghenprekinghe be-
staet.

Peenius. Want indien 't een waeren Enghel is,
dien Jacob hier bidt om den zeghen, soo en heeft
Jacob desen zeghen van Godt niet versoect: ver-
soeckt hy dien zeghen van Godt, soo en is 't gheenen
waeren Engel die Jacob hier bidt om den zegen.

Antw. Wat soete man/ ja wat bedriegelijck mensch
is Peenius: want hy houdt hem hier / als of Jacob te
boren niet gheseyt hadde: De Godt, voor wiens aenghe-
sichte mijne Vaders Abraham, ende Isaac gewandelt hebben,
daer hy bukten twijffel Godt aenroep; dan seght
hy: Die Enghel die my verlost heeft, &c. Hier is nu de
questie: 1. Of Jacob hier maer eenen persoon heeft
aengheroepen/ of twee: Den Dordrechtse Bybel N:30.
gheeft te kennen van twee/ want hy seght/ dat Jacob
van desen Enghel het selve versoect, dat hy v. 15. van Godt
bidt: soo is de questie 2. wie desen tweeden gheweest
is: ick hebbe bewesen / sonder wederlegginghe van
Peenius, dat het een gheschapen Enghel gheweest is.
Hoe hebbe ick my dan hier in wederlept / of teghen-
spoken/ als ick geseyt hebbe dat Jacob te boren Godt
aenroep, ende daer nae eenen Enghel?

Peenius. 't Is een oudt, ende niet min waerach-
tigh segghen, *Oportet mendacem esse memorem*, die be-
drieghen, of lieghen wil, en dattet voor waerheydt
opgenomen werde, die behoorde voor al eene goede
ghetuy-

ghenisse te hebben, ende sich selven niet teghen te spreken.

Antw. Kloech aen Peeni, obertuyghet my hier van leughen/ ofte bedroggh) is't dat ghy kondt/ ghelijck ick u in 't boozgaende ober-tuyghet hebbe van neghen ofte thien grobe/ ende tastelycke leughens. Doch hier staet ghy nu beschaemt met uw' eyghen bedroggh/ende siet uyt mijne boozgaende antwoorde dat ick niet alleen niet en hebbe bedrogen/maer oock mijn selven niet teghen-ghesproken.

HET XVII. CAPITTEL.

Verdedinghe van andere Schriftuer-
plaetsen van my voor-ghestelt inde
Victorie van Roomen.

Hazart. Pag. 65.

Paulus heeft op verscheyden plaetsen van syne tyt-
ven versocht de ghebeden van de geloobighen hier
levende op aerden / 't selve hebben de Isracliten ge-
daen in opsicht van Jeremias, en Samuel, segghende:
Bide voor ons. Ergo veel meer is dit geoorloft ten op-
sicht van de heylighen des hemels.

Peenius pag. 260. Alle dese, en diergelijcke ex-
empelen spreken uydruckelijck van de ghebeden
der levende in dit leven.

Antw. Dat hebbe ick bekent: maer ick hebbe ghe-
braeght in mijn Victorie, oft men gheene betuygen
magh by-bringhen tot bevestighe van eenigh leer-
stuk/ de welke uyt Schrifture gherocken worden
booz wettelijcke consequentie? seght ghy dat neen?
soo thoont my dan/ sonder de minste consequentie te
maecken / darmen de spraeckeloose kinders magh
doen